

A pénzügyi kultúra szerepe és a megértését megalapozó kutatások

TÓTH Arnold¹, CSONGRÁDI Gyöngyi², HAUBER György³

DOI: [10.29180/978-615-6342-76-8_40](https://doi.org/10.29180/978-615-6342-76-8_40)

Absztrakt

A pénzügyi rendszerben drámai változások álltak be. Az egyéneknek maguknak kell dönteniük arról, hogy mennyit költsenek, mennyit takarítsanak meg, vagy mennyi hitelt vegyenek fel, és hogyan osszák el nyugdíjas éveikre szánt vagyonukat. Ez az új pénzügyi környezet azt jelenti, hogy az egyéneknek ma már nagyobb felelősségük van a pénzügyi jólétük kialakításában, mint a múltban. A bölcs és időben történő megtakarítások és befektetési döntések kulcsfontosságúak a pénzügyi biztonság szempontjából, míg a pénzügyi bizonytalanságok, döntési hibák következményei súlyosak lehetnek (de Bassa Scheresberg, 2013). Tanulmányunkban a pénzügyi kultúra fogalmát és jelentőségét igyekszünk bemutatni. Kitérünk a pénzügyi tudatosság és a pénzügyi műveltség kérdésére, annak használatára a mai szakirodalomban és a mindennapi gyakorlatban. Szoros kapcsolatban áll vizsgált témánk a pénzügyi írástudatlanság jelenségével, aminek problémájára ugyancsak kitér a cikk. Nem kerülhető meg a modern kor fejlődésével járó kihívásoknak való megfelelés sem, ami érinti a pénzügyi kultúra jelenlegi alakulását. Természetesen mindezekhez az oktatási rendszernek is alkalmazkodnia kell.

Kulcsszavak: pénzügyi kultúra, pénzügyi tudatosság, pénzügyi analfabetizmus, digitalizáció

Bevezetés

A piaccgazdaság alapvető logikája megköveteli, hogy a gazdasági szereplők a megfelelő információk birtokában racionális döntést hozzanak. A napi tevékenység során számtalanszor kerülünk olyan helyzetbe, amikor pénzügyi információkat kell feldolgoznunk, pénzügyi termékeket kell megismernünk, jövőre vonatkozó döntéseket kell meghoznunk. Elmondható, hogy a pénzhez kapcsolódó szituációkban történő eredményes magatartás felértékelődik, a legtöbb esetben már nem az üzleti életben történő sikeresség kulcsa, hanem életvitelünk mindennapi velejárója kell legyen. Egyre inkább igény mutatkozik a lakosság, a döntéshozók, a kutatók részéről is, hogy a pénzügyi ismeretek minél szélesebb körben elterjedjenek, alkalmazhatóvá váljanak. Természetesen ehhez nélkülözhetetlen a mögöttes tényezők feltárása, a kapcsolódó fogalmak megértése.

Pénzügyi tudatosság, műveltség

Mi is az a pénzügyi tudatosság, pénzügyi műveltség? Az Európai Bizottság meghatározása szerint a fontos pénzügyi döntések meghozatalához szükséges ismereteket és készségeket jelenti. Emberek millióinak kell gyakran életüket meghatározó pénzügyi döntéseket hoznia. Honnan és milyen feltételekkel vegyenek fel jelzáloghitelt, személyi kölcsönt, hová fektessék be megtakarításaikat, milyen pénzügyi stratégiát válasszanak a megfelelő nyugdíj eléréséhez (European Commission, 2018). Az OECD/INFE (Organisation for Economic Co-operation and

---

¹ Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Üzleti Gazdaságtan Tanszék, e-mail: toth.arnold@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0003-0860-6405

² Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Üzleti Gazdaságtan Tanszék e-mail: csongradi.gyongyi@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0003-4739-6674

³ Budapesti Gazdasági Egyetem, Pénzügyi és Számviteli Kar, Üzleti Gazdaságtan Tanszék e-mail: hauber.gyorgy@uni-bge.hu, ORCID: 0000-0003-2294-8954

Development/International Network on Financial Education) 2020 nemzetközi felmérés szerint azonban az EU felnőtt lakosságának mintegy fele nem ismeri eléggé az alapvető pénzügyi fogalmakat. Ráadásul a probléma a társadalom bizonyos szegmenseiben egészen katasztrofális méreteket ölt (OECD, 2020).

A dualizmus korában, 1880-ban egy felmérés szerint a magyarok 60%-a volt írástudatlan, amely mára mindössze 1-2%-ra tehető (T. Kiss, 2013). A kép azonban nem ennyire kedvező, mivel egy 1997-es kutatás alapján minden negyedik ember(!) funkcionális analfabétának tekinthető. Csoma Gyula és Lada László szerint az írni és olvasni tudásnak ez egy olyan szintje, mely gyakorlatilag nem alkalmas új információ, új tudás befogadására, illetve azok feldolgozására, értelmezésére. Bár ezek az emberek birtokában vannak az írás és olvasás bizonyos szintű képességének, ez azonban a gyorsan változó világ által elvárt készségekhez, képességekhez már nem elegendő. „Ezért a funkcionális analfabéták nem képesek felmérni és megoldani problémáikat a képességeknek (a jártasságoknak és készségeknek) olyan szintjén, mint azok, akik birtokában vannak a kommunikatív képességek szükséges színvonalának.” (Csoma & Lada, 1997:3) [A funkcionális írástudatlanok nyilvánvalóan pénzügyileg is analfabétáknak tekinthetők, hiszen nem lesznek képesek feldolgozni, értelmezni a megfelelő pénzügyi döntésekhez szükséges információkat. Ennek tükrében talán már nem is olyan meglepő az S&P 2015-ös jelentése, mely szerint a magyarok 46%-a tekinthető pénzügyileg analfabétának \(Klapper et al., 2015\).](#)

[Korunkban a rendkívül gyors digitalizáció megkövetel bizonyos digitális kompetenciákat is.](#) A digitális (számítógépes) írástudást olyan ismeretek, készségek alkotják, amelyek lehetővé teszik a felhasználó számára a számítógép által nyújtott lehetőségek kihasználását [\(szoftverek, internet, multimédiás eszközök használata\).](#) [A 2018-as bizottsági jelentés alapján a magyar lakosság 27%-a alacsony digitális kompetenciával jelentkezik, de 23% azok aránya, akik digitálisan analfabétáknak tekinthetők. A digitális készségek hiánya hátráltatja a megfelelő információkhoz való hozzájutást, az esetleges pénzügyi eszközök összehasonlításának lehetőségét, így a digitális készségekkel nem rendelkezők kiszolgáltatottakká válnak pénzügyi területen is.](#)

Kiemelt feladat hárul tehát az oktatási intézményekre, a nevelőkre, a családokra is (Inotai, 2012). Valójában már gyermekkorban is szükséges átadni olyan ismereteket, amelyek a gazdasági életben való alapvető tájékozottságot alapozzák meg. Továbbá ebben a korában már elsajátíthatóak olyan készségek is, amelyek a későbbiekben az adott helyzetben eredményes pénzügyi viselkedést irányozzák elő. Ezért is van az, hogy Magyarországon a pénzügyi kultúra fejlesztésére kiemelt figyelem irányul, mely során elsősorban az iskolás korosztályt célozzák meg. Ennek előnye, hogy ez a korosztály a legkönnyebben elérhető, és már a Nemzeti alaptanterv céljai közé is bekerült ennek a területnek az erősítése. De természetesen nem elhanyagolható a közoktatáson kívüli szervezetek tevékenysége sem, ahol akár több napos képzéseken, egyre több résztvevőt érnek el (Németh, 2020).

Sok esetben a felnőttkori döntések is levezethetők a korábbi mintákból (McNeal, 2007), kialakulnak azok a szokások, amelyek a későbbi szocializáció alapvető elemeivé válnak. Ezen feltételezésre építi Roedder (1999) fogyasztói szocializációs modelljét, melyben hangsúlyozza, hogy bizonyos életkor felett már a döntéshozatalhoz is éretten képesek viszonyulni a fiatalok.

Többen vizsgálták már az egyén pénzhez való viszonyulását, amelynek már egész korai életszakaszban kiemelt szerepe van (Kooreman, 2007). A pénzről alkotott tudást a családon

kívül jelentősen befolyásolja a kulturális környezet, de társadalmi-gazdasági tényezők is (Ruckenstein, 2010). Természetesen a pénzhez való hozzáállást egyéni, pszichológiai faktorok is befolyásolják, ami hatással van a későbbi viselkedésre is (Goldberg & Lewis, 1978).

Az említettek miatt különösen fontos a pénzzel kapcsolatos ismeretek elsajátításának támogatása, a korábban felhalmozott tudás kiegészítése, esetleg a gondolkodásmód megváltoztatása (Wong, 2010). Annak érdekében, hogy a különböző oktatási intézmények kellően hozzá tudjanak járulni a pénzügyi kultúra színvonalának növeléséhez, nélkülözhetetlen az egyének pénzügyi attitűdjének megismerése. A különböző oktatási szinteken megfelelő felkészültség szükséges ahhoz, hogy a tanulók számára befogadható, gyakorlati szituációkban alkalmazható ismerteket adjanak át.

Fontos hangsúlyozni, hogy a pénzügyi kultúra nemzetgazdasági szinten is kiemelt figyelmet érdemel. A fogalmat pedig már sokan különféleképpen értelmezték. Már a múlt század közepén a pénzügyi termékekhez kötötték (Jelly, 1958), ami a fokozódó innovációs tevékenység következtében megváltozott. A fogalom értelmezése különböző kutatásokhoz is kapcsolódik, melyekben a kutatók is változatos módon közelítettek a témához. Az első alaposabb vizsgálódások angolszász területről indultak ki, melyek fokozatosan terjedtek Európa többi országában. Fontos kiemelni, hogy elsősorban nem egységes definícióként, hanem inkább koncepcióként értelmezik a legtöbben a pénzügyi kultúrát, amely magában foglalja a pénzügyi tudást, a pénzügyekben való jártasságot, a pénzügyi készségeket, a pénzügyi tudatosságot egyaránt (Habschick & Britta, 2007). A hazai megfogalmazás is tükrözi a koncepcióban történő gondolkodást, így a Magyar Nemzeti Bank definíciójában is megjelennek a pénzügyi ismeretek, képességek, pénzügyi információk, pénzügyi döntések egyaránt (MNB, 2008).

A nemzetközi szervezetek közül az OECD évről évre újabb és újabb kutatásokat végez a pénzügyi tudatosság és a pénzügyi jártasság témakörében. Ezeknek a kutatásoknak nem csak a felnőtt lakosság, hanem a diákok is látókörébe kerültek, így már a PISA (Program for International Student Assessment) felmérések során a 15 évesek pénzügyi ismeretei is megjelennek a publikációkban, és nemzetközi szinten is összehasonlíthatóvá válnak. A kutatás külön érdekessége, hogy a legutóbbi felmérés során már magyar diákok is kitölthették a feladatlapot, melynek eredményei 2023 végére várhatók. A korábbi eredmények alapján azonban elmondható, hogy a fiatalok 94%-a elsősorban a szüleitől szerzi pénzügyi ismereteit, melyek 80%-ban elegendőek arra, hogy a mindennapi pénzügyi dokumentumok fontosabb részleteit megértsék, de a bonyolultabb kérdésekben, mindössze a megkérdezettek 10% tudott megalapozott döntést hozni (OECD, 2020).

Azonban arra is érdemes figyelni, hogy mindenki tisztában legyen a saját képességeivel a pénzügyek területén is. Kovács és társai (2020) kutatásuk során a középiskolás korosztály pénzügyi jártasságát mérték fel, de a kérdőívben arra is kíváncsiak voltak, hogy a diákok hogyan értékelik saját pénzügyi tudásukat. Eredményeik alapján 2013-ban, a 14-18 éves korosztály saját pénzügyi tudását kicsit jobb, mint közepesre értékeli, ami a valós, pénzügyi tudást mérő kérdések eredményéhez képest kicsit jobb átlagot mutat, hiszen ott a kitöltők mindössze 10%-a nyújtott 64%-nál jobb eredményt. Természetesen a pénzügyi tudást nagyban meghatározta az, hogy az illető hány éves, vagy, hogy tanult-e már korábban pénzügyi-, gazdasági ismereteket az iskolában.

Összegzés

Fontos hangsúlyozni tehát, hogy a pénzügyi kultúra megértése és implementálása makrogazdasági és társadalmi érdek. A piaci mechanizmusra épülő rendszer velejárója az öngondoskodás, a pénzügyi tájékozottság. Az egyén szempontjából lényeges, hogy képes legyen alkalmazkodni a változó környezethez, ugyanis világunkat, így a korábban stabilnak vélt gazdasági-társadalmi állapotot is számos kihívás éri. Továbbá a változó környezethez alkalmazkodik a pénzügyi rendszer is. A pénzügyi szolgáltatások körének bővülése, összetettebbé válása, a pénzügyi intézményrendszer módosulása is az említett folyamatot erősíti.

Egyes események hangsúlyosabban felhívják a figyelmet a változásokra, az alkalmazkodás szükségességére. Az elmúlt évtizedekben megjelent válságszituációk során egyéni és üzleti döntéshozók is kihívásokkal szembesültek. Az ilyen helyzetekre történő megfelelő reakció feltételezi, hogy a pénzügyi ismeretek, képességek bizonyos szinten már rendelkezésre állnak. Ebben az egyének hozzáállásán, motivációján kívül nagy szerep jut az oktatási intézményeknek, a pénzügyi kultúra elmélyítését célzó stratégiáknak, továbbá az alacsonyabb megértést lehetővé tevő kutatásoknak egyaránt.

Irodalomjegyzék

de Bassa Scheresberg, C. (2013). Financial Literacy and Financial Behavior among Young Adults: Evidence and Implications. *Numeracy*. 6(2). Article 5. DOI: <http://dx.doi.org/10.5038/1936-4660.6.2.5>

Csoma, Gy., & Lada, L. (1997). Tételek a funkcionális analfabetizmusról. *Új Pedagógiai Szemle*, 47(6). pp. 3-11.

European Commission (2023). *Financial Literacy*. https://finance.ec.europa.eu/consumer-finance-and-payments/financial-literacy_en#about Letöltve: 2023.07.04.

Goldberg, H. & Lewis, R. (1978). *Money Madness*. Springwood Books, London

Habschick, M. S. & Britta, E. J. (2007). *Survey of Financial Literacy Schemes in the EU27*. EversJung

Inotai, A. (2012). Válság után? *Magyar Pénzügyi Szemle*. 56. pp. 352–368.

Jelly, H. (1958). *A Measurement and Interpretation of Money Management Understandings of Twelfth Grade Students*. Unpublished doctoral dissertation, University of Cincinnati, Cincinnati

Klapper, L. F., Lusardi, A., van Oudheusden, P. (2015). *Financial Literacy Around the World: Insights from the Standard & Poor's Ratings Services Global Financial Literacy Survey*. https://gflec.org/wp-content/uploads/2015/11/Finlit_paper_16_F2_singles.pdf Letöltve: 2023.07.02.

Kooreman, P. (2007). Time, money, peers, and parents; some data and theories on teenage behavior. *Journal of Population Economics*. 20. pp. 9–33

Kovács, P., Kuruczleki, É., Rácz, T. A., & Lipták, L. (2021). Survey of Hungarian High School Students' Financial Literacy in the Last 10 Years Based on the Econventio Test. *Pénzügyi*

Szemle = *Public Finance Quarterly*. 66(2). pp 175–194.
https://doi.org/10.35551/PFQ_2021_2_1

McNeal, J. U. (2007). *On Becoming a Consumer: The Development of Consumer Behavior Patterns in Childhood*. Elsevier, Burlington, MA

MNB (2008). *Együttműködési megállapodás a pénzügyi kultúra fejlesztéséről* (MNB és PSZÁF), Vol. 2012. Budapest, MNB, PSZÁF

Németh E., Vargha B. T., & Domokos K. (2020). Pénzügyi kultúra. Kik, kiket és mire képeznek? Összehasonlító elemzés 2016–2020. *Pénzügyi Szemle/Public Finance Quarterly*. 65(4). Article 4.

OECD (2020). *PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?*. PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en>.

OECD/INFE (2020). *International Survey of Adult Financial Literacy*. <https://www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeGLOBALfinancialliteracysurveyreport.htm> Letöltve: 2023.07.10.

Roedder, J. R. D. (1999). Consumer Socialization of Children: A Retrospective Look at Twenty Five Years of Research. *Journal of Consumer Research*. 26. pp. 183–213.

Ruckenstein, R. (2010). Time scales of consumption: Children, money and transactional orders. *Journal of Consumer Culture*. 10. pp. 383–404.

T. Kiss Tamás (2013). Az analfabetizmus: a dualizmus kori Magyarország kulturális/politikai problémája. In: *Kultúrkapuk: tanulmányok a kultúr[politik]áról, az érték közvetítésről és a kulturális valóságról*. pp. 11–42.

Wong, J. (2010). An Analysis of Money Attitudes: Their Relationships & Effects On Personal Needs, Social Identity and Emotions. *Journal of Leadership, Accountability & Ethics*. 8. pp. 57–64.